

DIN ISTORIA TIPOGRAFIILOR CONSTĂNȚENE (I)

Nu deținem date privind posibila existență a unei tipografii la Constanța înainte de 1878 și credem că nici nu a fost vreuna. Așa se face că, atunci când noua administrație de la Constanța a vrut să tipărească *"Regulamentul pentru Administrațiunea internă a Comunei Urbane Küstenge"*, în vara anului 1879, a trebuit să se adreseze unei tipografii de la Tulcea, ce se intitula *"primul stabiliment tipografic "Aurora Dobrogei" din Tulcea"*. Proprietarul acesteia, B. Silberman, obținea de la primarul Anton Alexandridi suma de 100 de lei pentru cele circa 8000 de cuvinte ale textului tipărit în limbile română și greacă, motivând prețul prin dificultatea lucrării și afirmând că: *"o lucrare ca aceasta nici în Galați nu puteți face cu prețul așe de ieftin"*. Totodată, el îl asigura pe primarul Constanței că *"toate comenzile ce se vor primi se pot efectua cu cea mai mare acuratețe"*¹.

Necesitatea aducerii unei tipografii la Constanța se vede și în procesul verbal al ședinței Consiliului comunal, din data de 20 martie 1880, când primarul Alexandridi prezenta o propunere în acest sens. Era vorba de proprietarul unei tipografii din Brăila, Pericle Pestimagioglu (sau Pestemalgioglu, cum apare în alte surse), care își exprimase *"dorința de a înființa o tipografie în acest oraș"*. Estimând însă că va face cheltuieli importante la stabilirea tipografiei, iar veniturile inițiale vor fi mici, solicita din partea Primăriei o subvenție *"în schimbul căreia va tipări anunțurile primăriei în jurnalul ce va edita"*. Prezentând această propunere, primarul cerea Consiliului să *"facă un sacrificiu în scop de a se stabili cât mai curând o tipografie în acest oraș"*. Consiliul comunal recunoștea această necesitate și lua decizia de a acorda, timp de cinci ani, o subvenție anuală de 600 lei, *"cu condiția să publice în jurnalul ce va edita anunțurile Primăriei, sau în lipsa unui jurnal va tipări foi volante"*².

Nu știm unde se afla tipografia aceasta, dar, la 1881, respectivul tipograf figura pe un plan, cu o proprietate pe strada Farului, în vecinătatea hotelului Palace³. Cert este că ziarul *"Farul Constanței"* se tipărea, la 1880, nu știm însă până când, la tipografia acestui P. M. Pestemalgioglu, după cum, tot la sucursala sa din Constanța, s-au tipărit, între anii 1880-1881, unele rapoarte ale Consiliului general al județului Brăila și cărți, precum *"Primele cunoștințe de istoria românilor"* de Cosma Moșescu, în anul 1880⁴.

La 1880, se tipărea la Tipografia Română din Constanța, lucrarea

intitulată "Expunerea situaţiunii judeţului Constanţa pe anul 1880", ce cuprindea date despre populaţia judeţului, starea sanitară, agricultura, comerţul, lucrările publice etc.⁵. Deci, la acea dată, tipografia lui Dumitru Nicolaescu fiinţa deja la Constanţa.

În anul 1882, se elaborează "Regulamentul pentru construcţii şi alinieri al oraşului Constanţa", iar, la 9 august 1882, Primăria se adresa astfel: "*lui N.Vergotti, proprietarul tipografiei din Constanţa: Sunteţi rugat a face să se imprima cât mai curând regulamentul pentru construcţii (...) şi a ni-l înainta fiind necesar*"⁶.

Începând din anul 1884, firmele comerciale individuale se înregistrează şi la Constanţa, într-un registru special al Tribunalului din localitate; cel pentru firme sociale, din aceeaşi vreme, nu s-a păstrat. Datele de înregistrare a firmelor în acest registru nu corespund însă cu data înfiinţării firmei la care ne referim; astfel, "*data formei*" din acest registru nu corespunde cu "*data înfiinţării comerţului*" din registrele de după anul 1931, de când se introduce şi la Constanţa Registrul Camerei de Comerţ. Aşa se face că Dimitrie Nicolaescu, de care aminteam mai sus, înregistrează firma sa de "*Tipografie, librărie şi legătorie de cărţi*", cu sediul în strada Independenţei nr. 46-48, la data de 16 iunie 1886. Pe 3 octombrie 1900, se face menţiunea de încetare a comerţului⁷. La tipografia sa se tipărea şi "*Farul Constanţei*", subintitulat "*ziar oficial al judeţului Constanţa*". Totuşi, la 25 octombrie 1903, se înregistra în Registrul de forme individuale al Tribunalului Constanţa, firma "*Legătoria de cărţi şi tipografia Dimitrie Nicolaescu*", având sediul în "*strada Traian nr. 4, str. Carol şi Independenţa proprietatea Gh.Mira*". Acest Dumitru Nicolaescu era născut la Călăraşi, în ziua de 17 februarie 1858⁸. La tipografia sa s-au tipărit, între altele: "*Santinela Dobrogei*" (1894-1896), "*Marina*" (1887-1898), "*Dobrogea*" (1886-1889)⁹.

În anul 1888, s-a întocmit o listă cu "*toţi proprietarii şi industriaşii înscrişi în rolurile comunei Constanţa*", în ea figurând şi Ion Georgescu, ca librar şi tipograf şi plătind o patentă de 80 lei, precum şi Dimitrie Petrescu, librar asociat, tipograf, legător, cu o patentă de 45 de lei¹⁰. Tipografia lui Ion Georgescu apare înscrisă la registrul de firme individuale abia la 1 august 1889, ca librărie şi tipografie, având sediul în strada Independenţei; menţiunea de încetare a activităţii este făcută la 5 iunie 1890, deci după mai puţin de un an¹¹.

La 27 octombrie 1892, se înregistra firma lui Gr. M. Grigoriu, "*Librăria şi tipografia Universală*", având sediul în Piaţa Independenţei nr. 36. Această activitate nu aducea probabil un venit suficient, astfel că acelaşi comerciant înscrie în anul 1902 şi comerţul de "*sticlărie şi porţelanuri en gros*", iar, din 1905, şi vânzările de cereale în oborul constănţean¹².

La 25 ianuarie 1899, se înregistra firma lui Marin Pura, ca librărie, dar "Monitorul oficial al comunei urbane Constanța" din acel an apare tipărit la "Tipografia Română" a aceluiași M. Pura¹³.

Numărul tipografiilor din Constanța crește, multe dintre firme funcționând însă doar puțin timp. Astfel, la 10 noiembrie 1899, lua ființă "Noua Tipografie Aurora", aflată în strada Mircea cel Mare nr. 23, proprietatea lui I.M.Grigoriu, care avea să își înceteze activitatea un an mai târziu, la 21 noiembrie 1900¹⁴.

La 7 octombrie 1900, se înregistra firma "La Tipografia Română", având înscrise, ca obiect de activitate, următoarele: librărie, legătorie de cărți și tipografie. Sediul era, inițial, în strada Carol, în anul 1903, fiind mutat tot pe aceeași stradă, în casele lui Gr. Mira, probabil la nr. 71. Proprietara firmei era Ecaterina D.Nicolaescu, poate soția lui D.Nicolaescu. Mențiunea de desființare a firmei nu are dată în registrul respectiv¹⁵.

Tot în anul 1900, la 4 noiembrie, începe să funcționeze și Tipografia "Ovidiu", proprietatea lui Haralambie Vurlis, al cărei sediu se afla, inițial, în imobilul din strada Carol nr. 66, iar, din 1913, pe strada Traian, apoi pe strada Costache Negri nr. 8. În anii 1912-1913, tipografia a fost girată și administrată de Dimitrie Constanțeanu¹⁶.

În 1907, acest Haralambie Vurlis era chemat în judecată de Academia Română, pentru nerespectarea legii depozitului legal, în speță, netrimiteră la Biblioteca Centrală din Iași a două exemplare din Buletinul Camerei de Comerț Constanța, la fel ca și confratele său, D.Nicolaescu, acuzat că nu a trimis exemplarele prevăzute de lege, din ziarul "Tribuna Dobrogei". Ambii câștigă apelurile făcute în anul 1908, dovedind, cu acte, că respectaseră prevederile legii exemplarelor obligatorii, din 19 martie 1904¹⁷.

Pe strada Traian la nr. 10, se aflau atelierele tipografiei "Constanța", al cărei patron era Stelian Ștefănescu; birourile erau tot pe aceeași stradă, dar la nr. 5. Data înființării firmei apare în documente ca fiind 8 mai 1914, iar denumirea, la 1927, era: Institutul de editură și arte grafice "Constanța"¹⁸. La registrul Camerei de Comerț Constanța, se află înscrisă, la 26 septembrie 1933, firma numită Institutul de arte grafice, având emblema "Constanța", societate anonimă, având ca obiect de activitate lucrările de editură. Sediul era în strada Traian la nr. 10, iar, ca dată a înființării, era trecută ziua de 15 august 1920. Conducerea firmei era asigurată de Stelian Ștefănescu, președinte și administrator delegat, precum și de Ecaterina Ștefănescu, consilieră. La aceeași firmă lucrau D. Cruțiu Delasăliște și Ion Rațiu, ambii cunoscuți în presa constănțeană¹⁹.

Dintr-un referat cerut de Ministerul Muncii, aflăm că, în anul 1930, tipografia "Constanța" avea două mașini plane de tipărit și două de

parafat, una de cusut, două pentru bastoane etc. și folosea, la acea dată, 5 lucrători și două lucrătoare. Activitatea din ultimul an se rezuma la tipărirea ziarului "Marea Neagră"²⁰.

Această firmă este radiată din registru la 31 octombrie 1938, dar, într-o situație întocmită de primăria Constanța, la 28 septembrie 1936, Stelian Ștefănescu figurează cu tipografia "Marea Neagră", aflată în strada Traian nr. 20, adresă la care se situa, conform aceluiași tabel, și tipografia "Albania"²¹.

Data înființării Tipografiei "Albania" apare în documente ca fiind 22 octombrie 1915; era proprietatea lui Mihail Sotir. Acesta avea 7 clase primare și era născut la Korce (Albania), în anul 1892²². Adresa firmei apare, în 1926, ca fiind pe strada Traian 18, în 1930, la nr. 34-36, în 1936, Traian 20, iar, în 1940, Traian 16-18. Se pare însă că este vorba de unul și același imobil, al cărui proprietar era, din 1935, Iani Atanasie. De altfel, Mihail Sotir, patronul tipografiei, locuia, la acea vreme, pe strada Carol, la nr. 30²³.

Dintr-un raport al subinspectorului Gh. Boghiceanu, aflăm care erau condițiile de la acea tipografie, în anul 1926:

"Atelierul de tipografie este instalat la subsol și când intri un miros greu te apasă; înainte de a fi instalat atelierul acolo au fost niște magazine, nu posedă nici un fel de ventilație, lumina zilei pătrunde atât de puțin prin cele patru ferestre mici, încât trebuie să se lucreze toată ziua la lumina electrică". Condițiile în care lucrau cei 6 lucrători calificați și 4 ucenici, aceștia din urmă fiind copii între 14 și 15 ani, impun Inspectoratului Muncii din Constanța o atitudine fermă împotriva patronului tipografiei²⁴.

La 1930, atelierul tipografiei "Albania" poseda trei mașini plane de tipărit, nr. 6, 11 și 12, trei mașini de tipărit bastoane, o mașină de tăiat hârtie, una de cusut și o alta de perforat. La acestea, lucrau atunci 20 de salariați²⁵.

La această tipografie au văzut lumina tiparului "Farul" ("Organ zilnic al Dobrogei"), între 1919 și 1922, "Ziua", dar și ziarul în limba albaneză "Shquiperi'E Ré" (Albania nouă), din anul 1931²⁶.

Și această tipografie era chemată în judecată, în primăvara anului 1940, pentru vina de a nu fi trimis Bibliotecii Universității din Cluj, exemplarele nr. 21-24 din "Foaia plugarului"²⁷.

În anii războiului, tipografia "Albania" avea 13 salariați, insuficienți pentru realizarea comenzilor de la autorități, astfel că, în ianuarie 1943, se solicita la Inspectoratul Muncii aprobarea pentru prelungirea orarului de lucru. Se motiva astfel: *"numeroși lucrători ai tipografiei se află sub drapel, iar tipografia trebuie să livreze la timp mari comenzi oficiale și în special militare"*²⁸.

Se obținea, astfel, autorizația de a se lucra două ore suplimentare zilnic, în intervalul 25.01 – 25.02. 1943, cu condiția ca orele să fie plătite

cu cel puțin 25% peste salariu²⁹.

Legea naționalizării mijloacelor de producție, din anul 1948 nu prevedea preluarea atelierelor cu până la 50 de salariați. Totuși, tipografia "Albania", care, la acea dată, avea 29 de salariați și o capacitate apreciată la 500.000 – 800.000 tiraje pe an, a fost trecută în proprietatea statului³⁰.

Despre celelalte tipografii constănțene sperăm să putem vorbi în volumele viitoare.

NOTE

1. Arhivele Naționale Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 9/1879, f. 35
2. *Ibidem*, dosar 18/1879, f. 29
3. *Ibidem*, dosar 11/1881, f. 24
4. Rodica Drăghici, Stanca Bounegru, *Tipografii brăilene 1838-1944*, Brăila, 2001, p. 90
5. Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa dobrogeană (1879-1980) Bibliografie comentată și adnotată*, Biblioteca Județeană Constanța, 1985, p. 160 (în continuare, *Presa dobrogeană...*)
6. *Ibidem*, dosar 19/1882, f. 4
7. *Ibidem*, fond Camera de comerț Constanța, Registrul firmelor individuale vechi, (în continuare: Registrul...) nr. 315
8. *Ibidem*, fond Camera de comerț, dosar firmă nr. 2035
9. *Presa dobrogeană...*, p. 114, 215, 406
10. *Ibidem*, fond Primăria Constanța, dosar 4/1888, f. 12
11. *Ibidem*, Registrul..., nr. 491
12. *Ibidem*, Registrul..., nr. 1117
13. *Ibidem*, Registrul..., nr. 2087; fond Primăria Constanța, dosar 23/1899, f. 19-21
14. *Ibidem*, Registrul..., nr. 2211
15. *Ibidem*, nr. 2313
16. *Ibidem*, nr. 2322
17. *Ibidem*, fond Tribunalul Județului Constanța, secția I, dosar 259/1907, f. 62
18. *Ibidem*, fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 7/1927, f. 4, fond Prefectura Constanța, dosar 57/1938, f. 44
19. *Ibidem*, Registrul firmelor sociale, nr. 488
20. *Ibidem*, fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 21/1930, f. 10
21. *Ibidem*, fond Primăria Constanța, dosar 9/1936, f. 95
22. *Ibidem*, fond Camera de Comerț Constanța, dosare firmă, nr. 4952
23. *Ibidem*, fond Judecătoria Urbană Constanța, Cartea funciară nr. 305; fond Primăria Constanța, dosar 9/1936, f. 95; fond Prefectura Constanța, dosar 57/1938, f. 44; fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 21/1930, f. 10
24. *Ibidem*, fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 6/1926, f. 101-102

25. *Ibidem*, dosar 21/1930, f. 10
26. *Ibidem*, fond Camera de comerț Constanța, dosare firmă nr. 4952; *Presa dobrogeană...*, p. 157, 339
27. *Ibidem*, fond Tribunalul Județului Constanța, Secția a II-a, dosar 236/1940
28. *Ibidem*, fond Inspectoratul Muncii, dosar 88/1942, f. 8
29. *Ibidem*, f. 3
30. *Ibidem*, fond Comitetul județean P.M.R. Constanța, dosar 206/1948, f. 87

A PAGE FROM THE HISTORY OF CONSTANȚA PRINT SHOPS

Abstract

The study gives a short description of the first print shops in Constanța, starting with the one founded in 1880, a branch of the Pestemalgioglu print shop from Brăila. It offers details about the setting of the workshops, the working conditions, the personnel doing their job there, as well as the technical level of these print shops. You can also gather data about the newspapers and the books printed in the city of Constanta in those days as well as the relationship between the authorities and the owners of the respective print shops.